

„...az assimilatio a nemzetre előnyös és kívánatos...”

→ BARTÓK ISTVÁN

PETRŐCZI ÉVA 2019. *Ida és Gyula. Dédszüleim története*. Katica-Könyv-Műhely, Pécel.

A címül választott megállapítás háromszoros idézet. Az ismertetendő könyv szerzője, Petróczy Éva emeli ki Grósz Emil szemészprofesszor visszaemlékezéseiből (*Ötven év munkában*. Károlyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1939). Ebben a professzor 1930-ban megjelent cikkére hivatkozik, amelyben megfogalmazta fenti állítását.

A zsidó–keresztény együttélés a regény egyik vezérfonala. Csupán az egyik, hiszen több más szálra is felfűződik a cselekmény. Műfajának meghatározása nem könnyű: nevezhetjük dokumentumregénynek, kortörténetnek, regényes életrajznak, családregegynek, egy szerelem krónikájának, igaz mesének vagy akár egyszerre mindezeknek. A holokausztirodalomba is besorolhatjuk, hiszen a tárgyalt korszakból nem hiányozhatnak a 20. századi történelem leg-sötétebb korszakának eseményei, a „hamulányok és füstlányok” megindító felidézése.

Hogyan is kezdődik a történet? Az 1879. évi szegedi nagy árvíz idején beszállásolták a jómódú zsidó Seifmann család házába a pesti mentőcsapattal érkező, Arad környékéről származó katolikus vízimérnök-hallgató Vaniss Gyulát. Így ismerkedett meg a befogadó család lányával, Idával – akkor még Nanett-tel –, és kibontakozott a „szerelem árvíz idején”. Az apa, Seifmann Mór kárpitos és műbútorasztalos, bútorkereskedő, egyben a zsinagóga egyik elöljárója. Kezdetben gyanakvásának adott hangot, majd a híres szegedi rabbi, Löw Immanuel tanácsára feladta óvatosságát, és nem ellenezte, hogy a fiatalok tartsák a kapcsolatot. Hasonlóan megértő volt Gyula édesapja, ugyancsak Gyula, az elszegényedett nemesi családból származó falusi jegyző. Ám mivel egy katolikus

közhivatalnoktól elvárták, hogy egész családjával az ő vallását gyakorolja, Nanett katolizált, így lett Ida Katalin. 1885-ben ugyanazon a napon megtörtént a keresztelő és az esküvő a szegedi belvárosi templomban. És megkezdődött az ifjú „öblözeti mérnök”

és felesége pontosan fél évszázados közös élete. Ida 1935-ben hagyta el a földi világot. Az eseményeket Gyula haláláig, 1941-ig követhetjük nyomon.

Egy rövid ismertetésnek nem lehet feladata a regény cselekményének felvázolása, már csak azért sem, hogy legyen újdonság azoknak, akik még nem olvasták a könyvet. Inkább az előadásmódról szövegek, és arról, hogy mi az, ami messze túlmutat a konkrét eseményeken, és általános tanulsággal szolgál.

A regény előadásában több réteget lehet elkülöníteni. A történet pillérei a korabeli vagy a megjelenített időszakokra visszautaló dokumentumok. Ilyenek a különféle hivatalos iratok, jegyzőkönyvek, anyakönyvek, szépirodalmi művek és történet-tudományi szakmunkák, könyvek és tanulmányok részletei, újságcikkek. A terjedelem jelentős részét teszik ki a családi levelek átiratai. Fontos szerepet játszanak még az illusztrációk: a portrék és csoportképek mellett régi képeslapok reprodukciói, becses ereklyeként őrzött emlékek tárgyfotói.

Dokumentumok híján a szerző számos esetet saját fantáziájára támaszkodva idéz fel. Kiváló stílusérzéssel megfogalmazott, fiktív párbeszéd és monológok elevenítik fel az elképzelt helyzeteket, meggyőzően elhitetve, hogy a kitalált mondatok



akár a valóságban is hasonlóan hangozhattak el. Mindezeket kiegészíti és egységbe foglalja Petrőczy Éva „bevallottan” saját történetmesélése, kommentárjainak sora.

A prózai cselekményfolyamba illesztve újabb réteget alkotnak a szerző költői munkásságának darabjai. A könyv elejének „lírai fejezetébe” tizenhárom versét építi be a szerzőnő. A saját költemények később is megjelennek az éppen tárgyalt epizódokhoz kapcsolódva.

Az események felsorolása a legfelszínebb megközelítésben a divatos nosztalgizásra vágyók igényeit is kielégíti. Az időutazás a Monarchia világában, a „boldog – vagy nem is annyira boldog? – békeidőkben”, majd a két világháború közötti évtizedekben felidézi a letűnt korok hangulatát, atmoszféráját. Felderengenek a korabeli „vidéki Magyarország” polgári életének jellegzetes alakjai, eseményei, szokásai. Az utolsó lapokat belengi a háborúba sodródó ország nyomasztó levegője.

Valóságos művelődéstörténeti arcképcsarnok rajzolódik ki az olvasó előtt. Nemcsak a család újabb és újabb generációinak tagjai, hanem a kor ismert és kevésbé ismert szereplői is feltűnnek. Mini tánti, Dago bácsi és a kiterjedt rokonság mellett egy-egy említés erejéig megjelenik például Löw Lipót és Zdravetz István vagy éppen Székely Bertalan, Kner Izidor és Heim Pál. A gyomai fodrász csintalan fiacskája, Krampner Feri nevére nem figyelünk fel, ha nem tudnánk meg, hogy felnőttként Kállai Ferenc néven lett színművész. Réthy Béla békéscsabai gyógyszerészről sokak számára talán éppen ez a könyv árulja el, hogy ő találta fel a pemetefű-cukorkát. A tarka forgatagban akad rabbi, református lelkész és katolikus plébános, főszolgabíró, miniszteri tanácsos és irodai altiszt, szakácsnő, szobalány és varieté-táncosnő. A könyv végén afféle kislexikonként tanulmányozhatók a „fontosabb szereplők” adatai.

A kötet egyik leggyakrabban megszólaló szerep-

lője maga a szerző. Petrőczy Éva rendre tájékoztatja az olvasót, hogyan kapcsolódnak saját életpályájához a történet különböző pontjai részint a személyesen átélt emlékek, részint a párhuzamok okán. Az 1956-os amerikai segélycsomagban kapott sóletkonzerv kislánykori emlénye kétszer is előkerül. Visszatérő motívumok a „bőven-kádárista korszak” szegedi egyetemi évei, előadó körutak, médiaszereplések.

Nemcsak a magán- és társadalomtörténeti „panteon” személyiségei jelennek meg az olvasó előtt, hanem a tárgyalt korszak tárgyi emlékei is. Forrásértékű a különböző épületek, bútorok,

berendezési tárgyak, ruházat, ékszerek, házi- és tárgyi leírása, nemritkán művelődéstörténeti összefüggésekben. Például egy 1920-ban készült fényképen látható a nagymama rövid

„Hiszem és vallom, hogy egy olyan tarka országban, mint amilyen a miénk, másként, folyvást a különbözőségeket firtatva és erősítve nem lehet élni.”

bubifrizurája, a „már a magyar Alföldre is beszivárgó jazzkorszak szolid előszele”. Megmutatkozik a szerző gasztronómiai érdeklődése is: kiemelt hangsúlyt kapnak a hajdani konyhaművészet remekeinek leírásai. Ehhez kapcsolódik a szokványosnak korántsem nevezhető függelék. A szerző „derűs utóiratként” néhány receptet is közöl. A könyv végén szerepel még az ötvenkilenc kép jegyzéke és végül a már említett kislexikon.

Ami a figyelmesebb olvasónak szóló üzenetet illeti: az egész regény vezérgondolatának tekintem az idősebb Vaniss Gyula fiktív monológjába szőtt megállapítást: „Hiszem és vallom, hogy egy olyan tarka országban, mint amilyen a miénk, másként, folyvást a különbözőségeket firtatva és erősítve nem lehet élni.” Ezt erősíti meg a fél évszázadon keresztül tartó vegyes házasság története, középontjában az azonosságok tiszteletével, a különbözőségeket illetően pedig a kölcsönös megértés és elfogadás legszebb példáival.

Petrőczy Éva az asszimiláció kerülendő szélsőségeire is utal: „Az a tény, hogy ilyen nyíltan vállalta férj és feleség Ida zsidó gyökereit, s mindkettőjük egészségesen vegyes baráti körét, ékesen bizonyít-

ja, hogy Ida dédanyám nem tartozott a szálakat kíméletlenül elvágó, megtagadó »hátra arc!« kitérők közé. Sok egyéb mellett ezért is olyan kedves ő nekem. És dédapa ugyancsak, mert belőle meg teljesen hiányzott minden elhatárolódás, minden keresztényi fölény.”

A házaspár viszonytagságoktól sem mentes, összességében mégis boldog életét a szerző tágabb összefüggésekben is elhelyezi. Meglátása szerint harmonikus együttélésük annak is köszönhető, hogy „két felnevelő városuk éppen Szeged és Arad. Vagyis, a korabeli neológ zsidó gondolkodás és hitgyakorlat, illetve az ebből kinövő felekezeti közti párbeszéd két, egyenként fontos és rokonszenves központja volt.”

Bízzást mondhatjuk tehát, hogy a regény több szempontból is megszívlelendő. A filológiai pontosságú adatok, tények sora megbízható információkkal szolgál a korról. Láthatjuk azt is, hogyan éltek, gondolkoztak és éreztek az emberek az érzéketlenül megjelenített társadalmi-politikai-kulturális közegben, attól korántsem függetlenül. Idának és Gyulának nemcsak a hiteles életrajza elevenedik meg, hanem regényhősökké is válnak. Egymás iránti kitartó rajongásuk, házasságuk tizenegyedik évében megszületett leányukat féltő gondoskodásuk, unokáik iránti odaadásuk példaeértékű, okulásul szolgálhat az olvasók minden nemzedékének. ■